

Klimaretssager: Kombinerede retsområder knækker koden

Om podcasten

[Juristeriet - podcast](#)

Resumé

I det her afsnit af Juristeriet har vi inviteret professor Vibe Garf Ulfbeck i studiet til en snak om den vilde udvikling, der er sket på klimaretssagsområdet de seneste år. Antallet klimaretssager er nemlig fordoblet siden 2015, og så er det også værd at bemærke, at disse sager i stigende grad begynder at lykkes for sagsøgerne. Men hvordan lykkes man egentlig med at dømme en virksomhed for en i øvrigt fuldt ud lovlig virksomhedspraksis? Og er den markante stigning i antallet af klimaretssager udtryk for et retssystem, der er blevet for aktivistisk?

Gæst: Professor Vibe Garf Ulfbeck

Vært: Emil Tarp Vang

Hvis du har ris, ros eller gode forslag til udsendelser om jura, så skriv til os på redaktion@jur.ku.dk.

Indholdet af podcasten

Introspeak

Emil Tarp Vang:

Kampen for klimaretfærdighed har taget en interessant juridisk drejning. Kampen er nemlig rykket ind i verdens retssale, og her forsøger advokater at bruge gældende ret på innovative måder for at stille både stater og store CO²-udledende virksomheder til ansvar for deres klimaaftryk. Faktisk er antallet af klimaretssager fordoblet siden 2015, hvoraf en markant del af den stigning er sket inden for de seneste 2 år. Og for hver sag, der går i retten, får advokater verden over skærpet deres argumenter og strategier, mens nettet strammes om de store udledere. Men hvordan lykkes man egentlig med at dømme en virksomhed for en i øvrigt fuldt ud lovlig virksomhedspraksis, der så godt nok udleder en masse CO²? Og er den markante stigning i antallet af klimaretssager udtryk for et retssystem, der er blevet for aktivistisk?

Det har jeg taget en snak med Vibe Garf Ulfbeck om. Hun er professor her på Det Juridiske Fakultet, og så forsker hun blandt andet i erstatningsret og klimaretssager, så mon ikke hun kan gøre os lidt klogere på, hvad der er op og ned i den vilde udvikling, som klimaretssager har gennemgået de seneste år.

Mit navn er Emil Tarp Vang. Velkommen til.

Del 1

Emil Tarp Vang:

Og også velkommen til dig, Vibe.

Vibe Garf Ulfbeck:

Tak.

Emil Tarp Vang:

Jeg tænkte på at starte med at spørge dig, kan du lige sige lidt om, hvad det er for en udvikling, vi har set på klimaretssagsområdet her de seneste par år?

Vibe Garf Ulfbeck:

Ja, den overordnede udvikling vil jeg sige især er, at man har set en stor stigning i antallet af sager, som du allerede har været inde på, og så er det også værd at bemærke, at sagerne i stigende grad faktisk lykkes for sagsøgerne.

Emil Tarp Vang:

Ja, og jeg kan forstå, at en del af de her sager på en eller anden måde benytter sig af erstatningsretten. Men det er vist ikke nogen helt simpel øvelse?

Vibe Garf Ulfbeck:

Nej, det er ikke nogen simpel øvelse, fordi et af grundprincipperne i erstatningsretten, det er jo, at man skal påvise, at der er kausalitet mellem den skadevoldende handling, der er foretaget, og så det tab, som den skadelidte står med. Og lige præcis i sådan nogle klimaretssager er det ikke særlig nemt, fordi der er jo tale om skader, som sker med års forsinkelse, og der er også en stor geografisk forskydning. Så nej, det er ikke nogen nem opgave.

Emil Tarp Vang:

Nej, og så fristes man jo til at spørge, hvordan ser de her sager så ud i praksis? Altså, hvordan lykkes det for advokaterne at komme omkring den her kausalitetsudfordring?

Vibe Garf Ulfbeck:

Ja, altså man kan sige, at udviklingen grundlæggende har fordelt sig lidt i tre faser. Der, hvor man startede, det var med den helt klassiske erstatningsret, som vi kender fra tingsskadeområdet, og det er især i USA, de sager har været ført. Og det man prøvede på der, det var, når man stod med skader, som for eksempel bestod i, at dele af landsbyer blev oversvømmet, og folk mistede deres huse eller andre ting, som de ejede, på grund af voldsomme naturbegivenheder, så prøvede man at påvise, at disse naturbegivenheder skyldtes CO²-udledning, og at man så måtte kunne holde de virksomheder, som bidrog til CO²-udledningen, ansvarlige. Og det var rigtig, rigtig svært, og de fleste af de sager, de faldt netop på den her udfordring med at påvise kausalitet; man kunne simpelthen ikke vise den sammenhæng mellem den enkelte virksomheds udledning og den konkrete skade, man stod med i sidste ende, så de var svære at føre.

Men så har udviklingen bevæget sig ind i det, man kunne kalde fase to, hvor man er begyndt at eksperimentere med nogle andre tankegange, og der verserer i øjeblikket en meget spektakulær sag for en tysk domstol, som er rejst af en peruviansk bonde i Peru, som i øjeblikket er i den situation, at der er stor risiko for, at hans hus og hele hans landsby vil blive oversvømmet af en sø, en bjergsø, der ligger højt oppe, og den sø, den bliver større og større, fordi der er nogle gletsjere i området, der smelter, og den afsmeltning skyldes et forøget CO² i vores atmosfære. Men det, som den her peruvianske bonde siger, er, at hans ejendom er truet, og han har ret til i medfør af ejendomsretlige principper at kræve, at den negative indvirkning (eller den risiko for negativ indvirkning), som er på hans ejendom, den hører op, og at den, der har skabt den negative indvirkning eller risiko, også skal betale for de nødvendige afværgeforanstaltninger. Så man kan sige, det er lidt en kombination af en ejendomsretlig tankegang og en erstatningsretlig tankegang.

Men man kommer ud over problemet med kausalitet, fordi her skal man bare vise, at en bestemt virksomhed generelt bidrager til, at der er forøget CO² i vores atmosfære, og det er nemmere end at skulle påvise en konkret skade.

Del 2

Emil Tarp Vang:

Så når vi til den tredje fase, hvad er det for en udvikling vi ser der?

Vibe Garf Ulfbeck:

Ja, der har retsudviklingen især fundet sted for de hollandske domstole, og det startede egentlig med et søgsmål mod den hollandske stat, Urgenda-sagen, som blev ført for fem år siden, hvor en NGO nåede igennem med det synspunkt, at den hollandske stat havde en for uambitiøs klimapolitik. Og man opnåede på grundlag af menneskerettigheder at få dømt den hollandske stat til at vedtage en mere ambitiøs politik. Det var i sig selv en meget, meget interessant sag, som nu også forsøges kopieret i andre jurisdiktioner. Men ræsonnementet i sagen er også blevet overført på store private virksomheder. Så for nylig, i 2021, lykkedes det igen for en NGO at få dømt en stor privat virksomhed, Shell, også i Holland, på samme måde til at vedtage en mere ambitiøs klimapolitik end den, som den har haft hidtil. Og her var argumentet et erstatningsretligt argument. Man kunne ikke bruge menneskerettighederne direkte, for de er ikke bindende for private virksomheder, men man kunne bruge klassisk erstatningsret, og argumentet var, at hvis den her virksomhed fortsætter med de aktiviteter og det udledningsniveau, som den har haft hidtil, så er det en uforsvarlig handling efter almindelige erstatningsretlige principper. Og derfor så kunne man på grundlag af en erstatningsretlig tankegang nå igennem med det synspunkt, at virksomheden skulle pålægges at vedtage en mere ambitiøs klimapolitik. Så man kan sige, det var en kombination her af erstatningsret og så nogle principper, som vi finder ovre i forbuds- og påbudsretten. Så en kombination af erstatningsret og noget andet som det sidste nybrud.

Emil Tarp Vang:

Og det var vel rimelig innovativt i den her sag, at man bruger erstatningsretten til at kigge fremad på en måde, når nu erstatningsretten traditionelt set, jeg har lyst til at sige udelukkende, ser tilbage i tid?

Vibe Garf Ulfbeck:

Ja, lige præcis. Og det er sådan set også innovativt, at man bruger erstatningsretten til at opnå noget andet end penge. For det har jo været det, den hidtil har været brugt til; til at opnå kompensation for skader, eller, som vi så i det her tyske søgsmål, dog en kompensation for nogle forebyggelsesomkostninger. Så også på den måde er den seneste sag her innovativ.

Del 3

Emil Tarp Vang:

Denne her sidste sag, du nævner Shell-sagen, den har jo været ret banebrydende, men også ret kontroversiel. Kan du sige lidt om, hvad det er de kritiske røster siger om Shell-sagen?

Vibe Garf Ulfbeck:

Ja, altså, der vil nok været mange, som har det synspunkt, at domstolen ved at nedlægge sådan et forbud, eller rettere sagt tvinge virksomheden til at vedtage en politik, som er mere klimavenlig, i virkeligheden begynder at bevæge sig ind på et område, som er et politisk område. Og derfor så vil synspunktet være, at det bør domstolene slet ikke beskæftige sig med, fordi det er i virkeligheden lovgivers gebet, som domstolene herved bevæger sig ind på. Og det er sådan en, kan man sige, helt underliggende diskussion, som man finder i rigtig mange af de her klimasøgsmål.

Emil Tarp Vang:

Er det sådan en klassisk diskussion mellem politik og jura, eller er det også nyt?

Vibe Garf Ulfbeck:

Man kender godt diskussionen fra andre områder også; at der er en grænse for, hvor langt domstolene kan gå, og man har jo diskuteret blandt andet på det menneskeretlige område, om domstolene nogle gange bliver for aktivistiske, som man siger, så man kender godt diskussionen. Den er meget tydelig, kan man sige, i klimasøgsmålene.

Del 4

Emil Tarp Vang:

Her til sidst kunne jeg godt tænke mig at spørge dig lidt til forskningens rolle i den her udvikling: Hvordan tænker du, at den juridiske forskning kan bidrage til udviklingen af det her område?

Vibe Garf Ulfbeck:

Jamen, jeg tror, vi kan bidrage på forskellige måder. Vi kan jo for det første bidrage med at få identificeret og analyseret de strategier, som rent faktisk bruges i øjeblikket for domstolene i de her klimasøgsmål. Men så kan det jo også være, at man fra forskningens side faktisk kan få øje på nogle oversete muligheder og potentielt nye strategier, som kunne tages i brug. Og så mener jeg, at vi som det tredje og sidste selvfølgelig også har en væsentlig rolle i at påpege, når der er nybrud, og hvornår der i sådan nogle sager her brydes med grundlæggende retlige principper og sætte det til debat, om det er en god eller en dårlig ide.

Emil Tarp Vang:

Vibe, mange tak fordi du kiggede forbi.

Vibe Garf Ulfbeck:

Selv, tak.

Outro

Lene Juhl Friedrichsen (Juristeriets anden vært):

Du har lyttet til Juristeriet. En podcast fra Det Juridiske Fakultet på Københavns Universitet. Tak for nu.